

Zoetermeer, een toekomstbestendige stad

WERKNOTITIE

ONDERDEEL VAN HET INSPIRATIEDOCUMENT
VOOR DE RUIMTELIJKE STRATEGIE ZOETERMEER
2040

ATELIER *STADMAKERS ZOETERMEER

oktober 2024

Zoetermeer, een toekomstbestendige stad

Deel 1

Circulariteit en altijd ruimte voor experiment en veranderingen

Willem Hermans (Schatbewakers)

Van richting veranderen

Zoetermeer is bedacht en vanaf 1962 ontworpen als een nieuwe stad voor ruim 100.000 inwoners. In de afgelopen 60 jaar zijn tienduizenden woningen gebouwd, wegen en straten aangelegd, water gegraven en groen gepland. Die geplande stad is gerealiseerd en in gebruik genomen door haar bewoners en andere – dagelijkse - gebruikers. Het ooit kleine boterdorp waar het destijds allemaal begon, is uitgegroeid tot een suburbane ‘*new town*’. Maar hoe gaan we nu de komende 15 tot 25 jaar verder? Wat nemen we mee uit ons eigen verleden en waar willen we, moeten we nieuwe wegen inslaan? Uit de Toekomst van Nederland, de kunst van het richting veranderen, een essay van Floris van Alkemade, rijksbouwmeester in de jaren 2015 t/m september 2021

“Nu we tegen grenzen aan lopen, is de kunst van richting veranderen essentieel. Afscheid nemen van ingesloten patronen en gewoontes raakt aan de bestaanszekerheid en voelt vaak als een bedreiging. Maar hoe beter je kijkt en hoe meer verbeeldingskracht je inzet, hoe duidelijker het wordt dat de noodzakelijke veranderingen alles in zich dragen om op vele terreinen een betere kwaliteit van leven te realiseren.”

Uit noodzaak geboren, komen we in beweging. Een hele cultuur van produceren en consumeren, zowel op nationaal als internationaal niveau is zich aan het omvormen. Zelden stond er zoveel op het spel en was er dus voor een generatie zoveel winst te behalen - maar alleen als we er een geloofwaardig verhaal voor weten op te tuigen. De last die we nu voelen omdat er zoveel fundamentele veranderingen nodig zijn, kan gezien worden als de middelpuntvliedende kracht van een transitie-periode. Dezelfde traagheid van massa die veranderen zo moeizaam maakt, versterkt de beweging als de nieuwe richting eenmaal is ingezet, een vernieuwing tot iets beters...

“Wat we van het verleden kunnen leren is dat het nooit alleen de catastrofe is die de geschiedenis bepaalt, maar vooral de reactie erop. De kunst is om ook de breuk als onderdeel van onze identiteit te zien, het inzicht dat het ware gezicht zich ook toont in de kwaliteit van de reparatie. Aan ons om dat wat we braken, niet als verloren te beschouwen, maar met goud te repareren.” (De kunst om met goud te repareren -

Kintsukuroi - vanuit het inzicht dat de breuk deel van de identiteit is en dat de reparatie schoonheid kan toevoegen)

Tot zover de wijze en inspirerende woorden van Floris Alkemade, in 2023 toegelicht op een lezing in Zoetermeer in het kader van onze eigen ruimtelijk strategische agenda 2040.

Experimenten

De transformatie van groeikernen in het algemeen en Zoetermeer in het bijzonder gaat op dit moment vooral op de business 'as usual' manier, wel met wat extra aandacht voor duurzaamheid. Michelle Provoost vraagt zich in de publicatie 'Een onvoltooid project, over de toekomst van onze groeikernen' terecht af of we niet wat radicaler moeten zijn. De behoefte aan een nieuw – stedelijk - ideaal om met de grote opgaven van deze tijd om te gaan is groeiende. Een behoefte die alleen nog maar versterkt wordt door de recente klimaatcrisis, droogte & natheid, storm en epidemieën. Moeten de groeikernen niet opnieuw - net als in de jaren zeventig - dienen als platform voor stedelijke experimenten?

Collectief

Laten we voor Zoetermeer een paar richtingen duiden ... Zoetermeer zal zich tot een stad moeten ontwikkelen waar niet het eigen belang en eigendom centraal staan, maar het collectieve. Denk aan goed ingerichte openbare ruimte en een frequent openbaar vervoer. Een groen-blauwe stad, waar ruimte is voor verkoelende waterberging en minder ruimte voor de hitte-eilanden van de parkeerplaatsen. Waar het voedselaanbod niet wordt ingevlogen van over de wereld, maar eerlijk en gezond geproduceerd wordt in of in de nabijheid van de stad. Waar professionele biologische landbouw ingepast is in de schaal en de eigenheid van de historische polders rondom Zoetermeer. Waar bewoners zich niet alleen voor hun individuele consumptie interesseren maar ook bewust zijn van hoe die consumptie samenhangt met de plekken van productie (bijdrage Kees).

Duurzame kwaliteit

Zoetermeer zal zich moeten richten op duurzame en veerkrachtige oplossingen die bijdragen aan de kwaliteit van het leven op de langere termijn. Een stad die bestand is tegen onvoorspelbare veranderingen in de toekomst. Flexibiliteit in de strategie voor ruimtelijke ontwikkeling en planvorming is dan essentieel. Dit betekent dat beleidmakers, stadsplanners en ontwerpers bereid moeten zijn om beslissingen heroverwegen en strategieën bij te stellen. Een cruciaal aspect is het durven loslaten van de totale controle. Door niet alles tot in de puntjes vast te leggen, ontstaat er ruimte voor innovatie en creatieve mogelijkheden. Leven met onzekerheid wordt niet gezien als een zwakte, maar als een kans om te groeien en te evolueren. Hoogste tijd om ruimte vast te leggen voor tijdelijkheid; schuw het niet, ga op avontuur en verken zo mogelijke, maar bovenal wenselijke toekomst. En ja, het kan een keer misgaan...

Woningnood

Over grenzen heen gaan en van richting veranderen is zeker van toepassing op het omgaan met de woningnood. Hoe krijgen we iets van het oorspronkelijke idealisme,

van vooruitstrevendheid en van het experiment terug op dit dossier? En waar vinden we de ruimte om woningen te realiseren, binnen het al bebouwde stadsgebied en /of in de groene periferie op het regionale speelveld?

Gezien de lange looptijd van woningbouwprojecten, vooral als we ons nog moeten bedienen van nieuwe opgaven zoals het optoppen van bestaande bebouwing of het splitsen van grotere eenheden in kleinere zullen we een breed spectrum aan mogelijkheden in de aanbidding moeten hebben. Daarnaast stopt de vraag niet in 2040 en moeten we rekenen op een groter aantal te realiseren woningen dan de 12.000 die nu in de gemeentelijke plannen staan vermeld.

Regio

Los van alle binnenstedelijke locaties zullen we voor de langere termijn onze zoekrichting moeten veranderen. Het keurslijf van de huidige gemeentegrenzen knelt en we zullen samen met anderen op een groter speelveld verder moeten gaan. Niet eenvoudig met de bouwkraan de wei intrekken, maar slimme projecten organiseren die aan een veelheid van belangen tegemoet kunnen komen; wonen in nieuwe buitenplaatsen, landgoederen, buurtschappen en dorpen, die tot een nieuw rijk palet aan duurzame milieus kunnen bijdragen (inspiratie Haveleij, Den Bosch). In zuid-oostelijke richting zou de eerste fase van vroegere verstedelijking, de bouw van kassen, opgevolgd moeten worden door herontwikkeling tot nieuwe woonensembles; Rokkeven II en III enz. Tot aan de Rotte, ten oosten van Zoetermeer dienen zich eveneens verstedelijkingsopgaven aan. De eerste projectontwikkelaars zijn al in het gebied nabij de Kruisweg gesignaleerd. Het moet toch mogelijk zijn om vanuit een breed gedragen regionaal perspectief tot meervoudige vormen van verstedelijking te komen; waterberging, voedselproductie, natuurontwikkeling en huisvesting. En met druk op de Bleizo-locatie zou een pilot daar zomaar van de grond kunnen komen; dat is wat we met elkaar willen realiseren. Laten we ervan leren en dan op naar regionale vervolgstappen ...

Diversiteit

Terug naar de bestaande stad, de groeistad Zoetermeer en de woningnood, die terug is van weggeweest, maar nu van een heel andere aard is dan destijds. Toen liep de jonge stad met een vrij homogene doelgroep van jonge gezinnen vol. Die homogeniteit is verdwenen en we hebben nu - en straks - te maken met een bont gezelschap van nieuwe en oude stedelingen inclusief een hoog aantal alleenstaanden (> 20 %). Alle kans om in de stad de diversiteit aan huisvestingsopties te vergroten en daarvoor de bestaande ruimtelijke structuur te testen op nieuwe toevoegingen en/of bewerkingen. Dus waar kunnen we woningen gaan splitsen, waar kunnen we optoppen en waar kunnen we 'gaatjes' vullen met nieuwe eenheden? Een werkwijze die in Zoetermeer nog moet landen, om veel en zorgvuldig werk vraagt, maar als benaderingswijze lang mee kan (KAW architecten).

Acupunctuur

Op een iets grotere schaal past acupunctuur ook; laagwaardige bebouwing vervangen door slimmere nieuwbouw. De footprint van het blok instandhouden, maar het bouwvolume vergroten en de typologie vernieuwen. En ook in Zoetermeer zijn woonbuurtjes waar op termijn gedeeltelijke vervanging door nieuwbouw gewenst kan zijn; te lage dichtheid, slechte bouwtechnische staat en er is al veel

aanbod van dit type. Nieuwbouw van voorzieningen moet zoveel mogelijk gecombineerd worden met woningbouw: deels bebouwde plek vrijspelen voor nieuwbouw van specifieke woningen (ouderen) en aan de buurt gekoppelde nieuw maatschappelijk vastgoed (onderwijs, kinderopvang in de plint van nieuw bouwblok).

OV-knooppunten

In de nabijheid van haltes van het openbaar vervoer dient zorgvuldig, lees intensief ruimtegebruik het motto te zijn. Laten we zoveel mogelijk bewoners het gebruik van openbaar vervoer gunnen en tot verdichting met nieuwe woningen besluiten. Halte Voorweg hoog/laag is een prijsvraag waard om tot een nieuw woon/werkensemble op de kaart te worden gezet.

Hoofdwegenstructuur

Ook de aanwezige hoofdwegen-infrastructuur bevat plekken die voor verdichting met specifieke woonensembles in aanmerking komen. Aan de lange west-oostlijn door de Haagse regio (N469) zijn op meer plekken verdichtingslocaties gerealiseerd of gepland. In het Zoetermeerse deel (Amerikaweg-Europaweg-Australieweg) zou met bijzondere aandacht het samengaan van mobiliteit, landschap en architectuur een serie experimenten waard zijn. Niet direct gaan bouwen, maar eerst als ontwerpend onderzoek laten verkennen en ter discussie brengen in een serie publieke debatten over wat voor stad je op die plekken zou willen zijn (Europaboulevard project in Apeldoorn).

Bedrijfsterreinen

En dan hebben we in de stad nog de nodige hectares bedrijfsterrein. Destijds monofunctioneel ontwikkeld op basis van de oude CIAM-gedachte van het scheiden van functies, maar nu op de agenda omdat ze voor de stad wellicht een rijkere bouwsteen kunnen zijn dan alleen hun geschiktheid voor werkgelegenheid. Dat laatste moeten we ook koesteren, maar er zijn zones in de werkgebieden die ook als woongebied voor beide gebruikers aantrekkelijk zijn. Dus ook hier op onderzoek uitgaan om de potentie van deze delen van het stadsgebied voor de woningbehoefte nader te verkennen (Amsterdam noord: de oude werkgebieden). In Zoetermeer hebben we daar nog weinig ervaring mee. Hoogste tijd om te blijven anticiperen op mogelijke toekomstige veranderingen, zowel op tijdelijke als op definitieve, want de stad is nooit af en dat geldt ook voor Zoetermeer nu en straks.

Zoetermeer, een toekomstbestendige stad

Deel 2 Lokaal voedsel

Kees van der Riet (DuurSamen)

1. Inleiding

Elk mens, elke inwoner van Zoetermeer heeft voedsel, een product van de natuur, nodig. Voedsel is zo een natuur-lijke, noodzakelijke voorwaarde voor het bestaan van elke inwoner. Omdat het voor alle 128.000 inwoners geldt, is het een zorg van de stedelijke gemeenschap om die noodzakelijke voorwaarde invulling te geven, door al het leven in de natuur dat voor voedsel zorgdraagt, goed te onderhouden. Dat betekent dat de gemeenschap de ‘stad ín de natuur’ beschouwt in plaats van te kijken naar de ‘natuur in de stad’.

Voedsel verbindt ook inwoners; bijvoorbeeld door elkaar te ontmoeten waar voedsel te koop is of door samen te eten. Voedsel is daarmee de grootste sociale verbinder in een gemeenschap, maar niet de enige. Diversiteiten binnen een gemeenschap (bijvoorbeeld verenigingen, maatschappelijke ongelijkheden, culturen), collectieve voorzieningen (bijvoorbeeld erfgoed, wegen, afvalinzameling) en een democratisch bestuur dragen eveneens bij aan een sociale voorwaarde om als gemeenschap te kunnen functioneren.

We zien dat Zoetermeer sinds de jaren '70 als gemeenschap veel omvangrijker is geworden en zichzelf niet meer kan voorzien van voedsel uit zijn directe omgeving. Invulling van sociale voorwaarden hebben de overhand gekregen boven het voldoen aan de natuur-lijke, noodzakelijke voorwaarde. Daarmee heeft de stadsparadoxⁱ een nieuwe invulling gekregen: de aloude, aanvullende en tegelijkertijd tegengestelde band tussen ‘stad en platteland’ is een onbalans geworden tussen de natuur-lijke, levende omgeving en de ruimtelijke, bebouwde omgeving. Het is een uitdaging om een landschap te creëren waar mensen en niet-mensen gedijen.

Vanuit dit perspectief is de Visie Zoetermeer 2040ⁱⁱ gelezen, die de gemeenteraad van Zoetermeer op 31 januari 2022 heeft vastgesteld. Momenteel wordt de Ruimtelijke Strategie Zoetermeer 2040ⁱⁱⁱ (RSZ 2040) voorbereid, waarin in beeld gebracht wordt *hoe* en *waar uitvoering* gegeven gaat worden aan die Visie. Stadmakers in Zoetermeer vinden het essentieel dat de inwoners in die Strategie centraal staan, het doel vormen: de stad is van én voor de inwoners; het gaat om hun welzijn, hun gezondheid. In dit stadsprofiel houdt dat in dat de gekozen RSZ-aanpak bijdraagt aan het vinden van een balans tussen de natuur-lijke, levende

omgeving en ruimtelijke, bebouwde omgeving. Dit stadsprofiel beschrijft een aanpak dat gericht is op dat doel.

In hoofdstuk 2 worden de kernbegrippen van dit stadsprofiel benoemd en toegelicht. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op algemene achtergronden van het kernbegrip 'Eten' en 'Ruimtelijke Strategie'. In hoofdstuk 4 wordt het accent verlegd naar 'Lokaal' en RSZ 2040. Ten slotte komt in hoofdstuk 5 de bredere context van dit stadsprofiel aan de orde: de relatie tussen dit stadsprofiel en de Principles, die Stadmakers hebben geformuleerd (paragraaf 5.1.), het belang van de betrokkenheid van inwoners (paragraaf 5.2.), de relatie met andere stadsprofielen (paragraaf 5.3.) ende relatie met de hoofdlijnen in de Visie Zoetermeer 2040 (paragraaf 5.4.).

Dit stadsprofiel is een concept, omdat het is gebaseerd op literatuur, onderzoeken en beleidsdocumenten. Tot zaterdag 17 augustus kunnen reacties op dit concept van zoveel mogelijk betrokken inwoners, zoals producenten, consumenten, deskundigen, beleidmakers én bestuurders worden ingediend. Die reacties zijn noodzakelijk omdat alleen met standpunten van zoveel mogelijk betrokken inwoners het stadsprofiel een gedragen en Zoetermeers document wordt, gericht op het bevorderen van het welzijn van alle inwoners.

De ontvangen aanvullingen worden in dit concept opgenomen en vormen vervolgens het definitieve stadsprofiel dat op 4 september openbaar wordt gemaakt. Met eventuele reacties daarop maakt het als definitief stadsprofiel deel uit van het 'Inspiratiedocument' dat Stadmakers op 19 oktober in een openbare bijeenkomst aan de gemeenteraad aanbieden. Als de gemeenteraad over de RSZ 2040 een besluit heeft genomen zal het dienen als vertrekpunt voor gewenste of noodzakelijke aanpassingen gericht op verdere invulling van de Visie Zoetermeer 2040.

2. Kernbegrippen in dit stadsprofiel

Een goede aanpak voor een Ruimtelijke Strategie dat gericht is op het welzijn van de inwoners, is terug te vinden in het onderzoeksrapport 'Gezonde verstedelijking'^{iv} dat in opdracht van de provincie Zuid-Holland begin dit jaar is uitgebracht. Ruimtelijke strategie wordt in dat rapport vorm en inhoud gegeven door onderscheid te maken tussen enerzijds hoofdprincipes voor gezonde verstedelijking en anderzijds verschillende fysieke ingrepen die positieve gezondheid ondersteunen en bevorderen. Zo'n hoofdprincipe is 'Lokaal Eten' en beoogde fysieke ingrepen zijn 'Toegang tot gezonde en betaalbare voeding binnen loop- en fietsafstand' en 'Ruimte voor lokale voedselproductie'.

Hoofdprincipe

'Lokaal' duidt op de schaal waarop fysieke ingrepen dienen plaats te vinden. Zowel op buurt-, wijk-, stads- als regionaal niveau dient er op gepaste wijze toegang te zijn tot gezonde en betaalbare voeding, maar ook ruimte voor voedselproductie.

'Eten' duidt op het gehele voedselsysteem dat momenteel een belangrijk, actueel maatschappelijk vraagstuk vormt. Het huidige voedselsysteem draagt volgens de Wetenschappelijke Raad voor Integrale, Duurzame Landbouw en Voeding bij aan vier huidige crises: die rond klimaat, biodiversiteit, chronische welvaartsziekten en

het vertrouwen van boeren^v. Er is volgens die Raad een paradigmashift nodig, een andere manier van denken: van een systeem met lage voedselprijzen en kortetermijnefficiëntie naar een systeem dat gezondheid vooropstelt en waarvoor samenwerking nodig is op elk schaalniveau; dus ook op lokaal niveau. ‘Lokaal Eten’ maakt zo onderdeel uit van de transitie naar een ander voedselsysteem.

Fysieke ingrepen

Fysieke ingrepen als ‘Toegang tot gezonde en betaalbare voeding binnen loop- en fietsafstand’ en ‘Ruimte voor lokale voedselproductie’ hebben binnen en rondom Zoetermeer te maken met de kenmerken van de stad; met zowel de bodem en de ligging in Zuid-Holland als de waarde van ‘lokaal Eten’. Zoetermeer was het ‘boterdorp’^{vi} totdat de gemeente in 1962 werd aangewezen als groeikern. Met 10.000 inwoners, die in 1962 moesten eten, naar ruim 128.000 consumenten nu, werd het van ‘dorp in het platteland’ tot een ‘stad met platteland’ in de Randstad. Het platteland van Zoetermeer kan de stad niet meer volledig van voedsel voorzien, terwijl de inwoners volledig afhankelijk blijven van eten, van wat de natuur voortbrengt.

En omdat iedereen móét eten, verbindt voedsel mensen met elkaar; door de afhankelijkheid, maar ook door het kopen van eten in de buurt en van samen eten: het sociale aspect. De waarde van ‘Lokaal Eten’ draagt zo bij aan ‘Gezonde verstedelijking’, het welzijn van de inwoners in hun fysieke omgeving. Het is van wezenlijk belang bij het ordenen van de Zoetermeerse ruimte: “Hoe moeten we grond gebruiken, delen en bewonen, niet alleen samen met onze medemensen, maar met alles wat leeft?”^{vii}

Volgorde in ordening

Naast ‘hoe en waar’ in de RSZ 2040, dient ook aandacht te worden besteed ‘wanneer’ uitvoering wordt gegeven aan de Visie 2040. In de eerder genoemde aanpak van ‘Gezonde verstedelijking’ krijgt dat element een fundamentele plaats in een andere benadering^{viii}, een andere manier van uitvoering: “Van een benadering van verstedelijking waarbij de woonopgave sturend is, naar een benadering vanuit de fysieke laag, die het langst nodig heeft om tot volle ontwikkeling te komen, in samenhang met de sociale context.” De uitvoering vraagt om een inhoudelijk pad in de Ruimtelijke Strategie om het welzijn van de Zoetermeerse inwoners de komende 15 jaar te verbeteren.

Hoe het pad in de tijd precies verloopt hangt van de verschillende processtappen af. Het vraagt om een Strategische Agenda. Een Agenda die voor ‘Lokaal Eten’ vooral wordt bepaald door de voortgang van de voedseltransitie, voortdurend innoveren, bereidheid om te anticiperen op andere (maatschappelijke) veranderingen en het betrekken van de lokale samenleving. Het opstellen van de RSZ 2040 blijft daardoor niet beperkt tot het vaststellen van een document in de gemeenteraad. Na elke stap in de uitvoering is heroverwegen van het inhoudelijke tijdpad van belang.

Volgorde in tijd

Het opstellen en uitvoering geven aan RSZ 2040 vindt plaats in een periode waarin meerdere maatschappelijke vraagstukken om oplossingen vragen: de klimaatverandering, het verlies aan biodiversiteit, immigratie, woningbouw etc., maar ook met nog onbekende externe ontwikkelingen. De COVID-pandemie en de oorlog

in Oekraïne waren onbekende, externe ontwikkelingen met verstreckende structurele gevolgen, die op zeer snel om aangepast beleid vroegen. Verwachte ontwikkelingen, die om een aangepast beleid vragen zijn de duurzame energietransitie en de waterproblematiek. Welke gevolgen die (on)verwachte ontwikkelingen hebben is onbekend. In die context vindt de uitvoering van de Ruimtelijke Strategie 2040 plaats.

3. 'Eten' en een gezonde Ruimtelijke Strategie

3.1. Wat is verzekerd, gezond voedsel?

Voedselzekerheid houdt in dat ieder mens altijd fysieke, sociale en economische toegang heeft tot voldoende, veilig en gezond voedsel.

Vanaf medio vorige eeuw hebben alle landen gestreefd naar voldoende, goedkoop en veilig voedsel. Daar zijn de meeste landen in geslaagd, terwijl de wereldbevolking blijft groeien. Mogelijk naar 10 miljard in 2050. Een definitieve oplossing voor een verzekerde voedselvoorziening is er dan ook niet^x.

Maar er is ook te weinig aandacht voor de voedingswaarde en gezonde voeding. Het voedsel moet ook voldoen aan de voedselvoorkeuren en dieetbehoeften voor een actief en gezond leven. Te weinig aandacht daarvoor kan ontstaan door te eenzijdig en te weinig voedzaam voedsel. Bij dat laatste gaat het om te weinig vitaminen en mineralen of door het nuttigen van verkeerd voedsel met een overmaat aan calorieën in combinatie met te weinig bewegen. Door onder meer voedselverspilling te reduceren, infrastructuur te verbeteren en efficiëntere productietechnieken te promoten, kunnen voedselzekerheid en gezond voedsel worden verbeterd^x.

De 'eiwittransitie' voor een gezond dieet is daar een wezenlijk onderdeel van^{xi}.

Eiwitten zitten vooral in vlees, vis, ei en zuivel. De bevolkingsgroei, de benodigde 20 kilo plantaardige eiwitten voor 1 kilo dierlijk eiwit (vlees), overbevising van zeeën en ontbossing voor productie van plantaardige eiwitten dragen bij aan een dreigend tekort aan eiwitten. Een transitie in de vorm van het kweken en eten van typisch lokale Nederlandse eiwitrijke gewassen zoals veldbonen tot technologische innovaties in de vorm van vleesvervangers en kweekvlees kunnen ook bijdragen aan de beschikbaarheid van gezond voedsel.

3.2. Wat is een gezond voedselsysteem?

Bij een voedselsysteembenadering wordt gekeken naar de gehele keten; niet alleen naar het product zelf. Dan houdt men rekening met productie, verwerking, distributie, bewerking, consumptie en afval van voedsel^{xii}. Maar ook met de manier waarop naar die keten wordt gekeken. Zo bepleit de Wetenschappelijke Raad voor Integrale, Duurzame Landbouw en Voeding in de nota 'Gezondheid in drievoud: voor planeet, consument en boer' voor:

- de ecologische gezondheid van de planeet (via de impact van de landbouw);
- de gezondheid van consumenten (via kwalitatief hoogwaardig, gezond voedsel); én
- gezonde sociaal-economische omstandigheden voor boeren, bedrijven, distributeurs, winkels en restaurants in het voedselsysteem.

Samengevat, een gezond voedselsysteem is een **natuur-gestuurd voedselsysteem**, waarbij het ecosysteem ons inzichten vervolgens sturing geeft aan 'veerkracht' en 'diversiteit'. 'Veerkracht' om ons aan te passen aan veranderende omstandigheden en 'diversiteit' in ecologisch, sociaal, economisch en technologisch opzicht. Daarvoor is samenwerking nodig om tot een integrale aanpak op systeemniveau te komen. Van spelers uit verschillende domeinen (landbouw, voedsel, gezondheid, wetenschap, onderwijs) en op lokaal/regionaal en (inter)nationaal niveau^{xiii}.

Tot die integrale aanpak behoort zowel verbetering van het huidige voedselsysteem als technologische innovaties. Kenniscentrum Flevo Campus^{xiv} is een kennis- en actielab dat helpt oplossingen te verzinnen voor taaie stedelijke voedselvraagstukken. Bijvoorbeeld met de Bonenrevolutie, dat als missie samen met partijen in de voedselketen (wetenschap, overheden, ondernemers en supermarkten) is gericht op het imago van de boon bij de consument. De grote verscheidenheid aan bonen afkomstig uit de familie der vlinderbloemigen zijn rijk aan eiwitten. En deze gewassen zijn ook goed voor de bodem, dragen bij aan de biodiversiteit en -als vervanging van dierlijke eiwitten- het klimaat.

De Technische Hogeschool Delft kan een belangrijke rol spelen in de reeds genoemde eiwittransitie door mee te denken aan technologische voedselproductie. Fabrieken met grote bioreactoren gevuld met micro-organismen zoals bacteriën, schimmels en gist of zoogdiercellen produceren eiwit voor vleesvervangers of diervoeding. In laboratoria wordt kweekvlees uit stamcellen van dieren geproduceerd. Daardoor is er maar één dier nodig – om de stamcellen van te gebruiken – voor duizenden kilo's vlees.

3.3. Wat kan een andere, gezonde ruimtelijke strategie zijn?

Om die andere manier voor een gezond voedselsysteem tot stand te brengen is ook een andere benaderingswijze voor het opstellen van een ruimtelijke visie nodig. Wouter Veldhuis, stedenbouwkundige en Raadsadviseur voor de Fysieke Leefomgeving, stelt dat het bij ruimtelijke ordening niet gaat om ruimte te verdelen en vorm te geven, maar "om de noden en wensen van de samenleving op te nemen, om de betreffende ruimte te laden met betekenis voor de huidige samenleving en die van over vijftig of honderd jaar"^{xv}. Hij pleit er daarom voor om *ontwerpend te onderzoeken*: "speculatief en veelal hypothetisch het onbekende verkennen, maatschappelijke vraagstukken (*bijvoorbeeld een gezond voedselsysteem*) agenderen en mogelijke oplossingen formuleren, die ons helpen in de zoektocht naar het bouwen van nieuwe verhalen die vooral gericht zijn op grote bewegingen in de samenleving"^{xvi}.

In het reeds eerdergenoemde onderzoeksrapport 'Gezonde Verstedelijking' is de zienswijze van ontwerpend onderzoeken herkenbaar: "Hoe ziet toekomstig bestendige verstedelijking in de hoogstedelijke gebieden van Zuid-Holland eruit als we positieve gezondheid (fysiek en mentaal) leidend laten zijn in de ruimtelijke keuzes?"^{xvii}

In de huidige benadering staat in de piramide van ruimtelijk ordenen de woonopgave centraal en wordt op basis van woningaantal een mix van voorzieningen toegevoegd en de bereikbaarheid onderzocht gegeven de huidige knooppunten. Het sociale weefsel van een stad/wijk speelt daarin geen rol en natuur, water en bodem zijn slechts volgend.

Indien wordt uitgegaan van het welzijn van de inwoners wordt de piramide omgekeerd en wordt begonnen met de 'laag' die het meeste tijd nodig heeft om tot ontwikkeling te komen, de laag die het minst flexibel is: de ondergrond, natuur, water en bodem, de fysieke laag. Een actief sociaal weefsel ontwikkelt zich evenmin van de ene dag op de andere. Participatie en co-creatie zijn nodig om ruimtes en voorzieningen te realiseren waar bewoners zich prettig voelen en wat het sociale netwerk versterkt voor de huidige én toekomstige bewoners. Dan pas volgt beantwoording van de vragen: hoeveel en wat voor woningen kunnen worden toegevoegd in de stad? Wat voor collectieve voorzieningen en bedrijven horen bij de stad?

Net zoals wijken geen zelfstandige eenheid zijn maar onderdeel van de stad, maakt de stad onderdeel uit van zijn omgeving. De uitgangspunten van de 'omgekeerde piramide' zijn in brede zin van belang.

3.4. Hoe kan zo'n andere, gezonde ruimtelijke ontwikkeling tot stand komen?

Een andere visie op verzekerd, gezond voedsel (paragraaf 3.1.), een gewenste transitie van het voedselsysteem (paragraaf 3.2.) en een andere benadering van ruimtelijk ordenen (paragraaf 3.3.) hebben gevolgen voor het opstellen en de uitvoering van een ruimtelijke strategie. 'Ontwerpend onderzoeken' in een sociale context is dan op zijn plaats om oplossingen te formuleren, waarbij soms vooruitgang wordt geboekt in de gewenste transitie, maar soms ook niet. Soms vindt het tegenovergestelde plaats en wordt het bestaande beleid toch gehandhaafd. Daarom is het gewenst om na elke 'stap' te bekijken of de gekozen oplossing (nog) past binnen de gekozen strategie.

DRIFT heeft daarvoor een strategisch raamwerk ontwikkeld^{xviii}: Gaat het bij de overheid om resultaatgerichtheid of om het scheppen van randvoorwaarden? Wordt er gewerkt vanuit de overheid of vanuit de samenleving? Sturing vanuit die verschillende invalshoeken vraagt om nieuwe vormen van beïnvloeding, die niet de overheid centraal zet, maar maatschappelijke dynamiek richting geeft en versnelt! De aanpak van de stikstofcrisis is een goed, landelijk voorbeeld van de complexiteit van zo'n maatschappelijk vraagstuk.^{xix} In Zoetermeer vindt iets soortgelijks plaats met het Afvalbeleid. In beide gevallen lag de nadruk vooral op 'Onderzoekend Ontwerpen' dat gericht is op implementatie en realisatie, terwijl de sociale context heel iets anders voor ogen heeft^{xx}.

De complexiteit van een andere visie op verzekerd, gezond voedsel, een transitie van het voedselsysteem en een andere benaderingswijze van ruimtelijk ordenen vraagt dan ook niet om een Strategische Agenda 2040 aan de hand van in de tijd geprogrammeerde beleidsthema's. Het vraagt om 'Anticiperen op verandering' en

blijven innoveren vanuit ‘de omgekeerde piramide’: ruimtelijk ordenen vanuit de minst flexibele laag en het betrekken en bevorderen van het sociaal weefsel.

4. ‘Lokaal’ en gezonde Ruimtelijke Strategie Zoetermeer 2040

4.1. Bovenlokaal en Ruimtelijke Strategie

Het landbouw- en voedselsysteem verkeert in crisis. In Zuid-Holland komt dat vooral naar voren in de verslechtering van de biodiversiteit, grote mentale afstand tussen stad & platteland, honger naar ruimte, de stikstofproblematiek, veenoxidatie en bodemdaling in het Groene Hart, en de bestaans(on)zekerheid van de boer^{xxi}. De afgelopen 50 jaar was er volgens de provincie Zuid-Holland sprake van een (te) intensief gebruik van de schaarse ruimte, dat geleid heeft tot uitputting van de ondergrond, de vernietiging van ecosystemen en een aantasting van de ruimtelijke kwaliteit^{xxii}. Gepleit wordt voor transformatie naar andere vormen van landbouw in veenweidegebieden.

In Zuid-Holland zijn pioniers, verenigd in Voedsel families^{xxiii} al aan de transitie van het voedselsysteem begonnen. Gestimuleerd door de Innovatie-agenda Duurzame Landbouw van de provincie werken boeren, onderzoekers, beleidsmakers, burgers en ondernemers aan integrale oplossingen voor maatschappelijke voedsel- en landbouwvraagstukken en tegelijkertijd aan de opbouw van een sociaal weefsel. Zo hebben zij in een veldonderzoek verkend wat groene ontmoetingsplekken en sociale voedselinitiatieven gemeenschappelijk hebben en wat de meerwaarde is voor een gezonde leefomgeving^{xxiv}. Deze zogenaamde Voedsel-verbindingssplekken (zoals buurttuinen en aanschuiptafels) bieden de gelegenheid om in de leefomgeving de weg te vinden naar een gezond leven en een gezonde planeet.

Voedsel Anders^{xxv} (een ander, landelijk sociaal weefsel van 2500 actieve burgers) heeft de term Voedselverbindingssplekken verbreed naar initiatieven tussen boer en consument (zoals Community Supported Agriculture-bedrijven en herenboeren) en boer naar consument (zoals bijvoorbeeld Rechtstreeks). De meerwaarde van dit soort plekken ligt zowel op het gebied van klimaat (ecologie, korte keten, stimuleren biodiversiteit) als versnellen voedseltransitie (lokale voedselproductie, zelfvoorziening en betaalbaarheid), Gezondheid (connectie met natuur en elkaar, educatie) en maatschappelijke sociale ontwikkeling (stimuleren gemeenschap, diversiteit, inclusie betrokkenheid etc.). Het is een invulling van een landschap waarin alle mensen en niet-mensen samen kunnen gedijen^{xxvi}.

Deze pioniers en netwerken realiseren nog geen voedseltransitie. Ze stimuleren de opbouw van nieuw beleid, maar het bestaande overheidsbeleid dient te worden omgebouwd. DRIFT en Provincie Zuid-Holland hebben samen negen belangrijkste institutionele barrières voor voedseltransitie in kaart gebracht^{xxvii}, waarbij gebruik is gemaakt van het strategisch raamwerk dat DRIFT heeft ontwikkeld. Voorbeelden: boeren willen best hun bedrijf natuurinclusief maken, maar door regels voor “natuurdoeltypen” kan dat niet: als landbouwgrond natuurgrond wordt, dan is de grond veel minder waard en de gemiddelde boer op slag technisch failliet. Goed

bedoelde regelgeving om het landschap in het Groene Hart te beschermen is ineens een probleem als burgers en boeren samen een moestuin stichten. Banken willen best voedselbossen ondersteunen, maar hebben zelf geen richtlijnen hoe je die kunt financieren.

Nu dient de overheid haar rol te pakken door moedige besluiten te nemen en een nieuwe, veilige en eerlijke handelingsruimte te ontwerpen waarin deze vernieuwing zich verder kan ontwikkelen en kan beklijven^{xxviii}.

4.2. Zoetermeer en een Ruimtelijke Strategie Zoetermeer 2040

In het opstellen en uitvoeren van de Ruimtelijke Strategie Zoetermeer 2040 staat het welzijn van de 128.000 inwoners centraal. Om daaraan invulling te geven is aangesloten bij de aanpak in het rapport Gezonde verstedelijking. In dat rapport zijn zes hoofdprincipes onderscheiden waaronder 'Lokaal Eten'. En daaraan zijn twee fysieke ingrepen gekoppeld om Lokaal Eten ruimtelijk te ordenen: 'Toegang tot gezonde en betaalbare voeding binnen loop- en fietsafstand' en 'Ruimte voor lokale voedselproductie'.

Eten dient er voor elke inwoner te zijn, maar ook gezond en bij te dragen aan de planeet en a verschillende partijen in het voedselsysteem. Zo'n natuur-gestuurd voedselsysteem is er echter nog niet. Daarvoor is een transitie van het systeem nodig, dat wordt ondersteund met een andere aanpak van ruimtelijk ordenen. Die andere aanpak begint met de 'laag' die het meeste tijd nodig heeft om tot ontwikkeling te komen, de laag die het minst flexibel is: de ondergrond, natuur, water en bodem, de fysieke laag. In een 'sociaal weefsel' wordt vervolgens ontwerpend onderzocht welke oplossingen mogelijk zijn en bijdragen aan een evenwicht tussen de natuur-lijke, levende omgeving en de ruimtelijke, bebouwde omgeving.

Dit betekent voor invulling van de Visie Zoetermeer 2040 dat de onderscheiden soorten van Voedsel-verbindingsplekken versterkt dienen te worden en nadrukkelijk in de RSZ 2040 een plaats dienen te krijgen. De meerwaarde van dit soort plekken ligt immers zowel op het gebied van klimaat, het versnellen van de voedseltransitie, positieve gezondheid als maatschappelijke sociale ontwikkeling. En de versterking kan gericht zijn op 'Toegang tot gezonde en betaalbare voeding binnen loop- en fietsafstand' en 'Ruimte voor lokale voedselproductie'. Daarmee wordt ook aangesloten bij het (ombouw van) provinciale beleid en initiatieven (opbouw) van voedselpioniers, op weg naar de gewenste voedseltransitie.

Uit de Voedsel-verbindingsplekken kan een hechte duurzame gemeenschap ontstaan om Lokaal Eten te promoten en tezamen met andere hoofdprincipes het welzijn van de Zoetermeerse te bevorderen.

In Zoetermeer kunnen de volgende Voedsel-verbindingsplekken worden onderscheiden.

4.2.1. Voedsel-verbindingssplekken tussen boer en consument

In de Meerpolder zijn meerdere boerenbedrijven^{xxix} gevestigd, net als in het achterland van Zoetermeer (Groene Hart en Westland). Sommige van hen zijn gewaardeerde voedsel-verbindingssplekken; zowel voor verkoop van landbouwproducten als recreatie.

Boeren die willen bijdragen aan de voedseltransitie lopen tegen negen belangrijkste institutionele barrières aan^{xxx}. Bijvoorbeeld: boeren die hun bedrijf natuurinclusief willen maken, maar door regels voor “natuurdoeltypen” kan dat niet: als landbouwgrond natuurgrond wordt, dan is de grond veel minder waard en de gemiddelde boer op slag technisch failliet.

Een pionier is de zelfoogsttuinderij Hazelland 10 is een Community Supported Agriculture-tuinderij oftewel gemeenschapslandbouw. Met respect voor de natuur en het ecologisch evenwicht wordt geteeld voor de lokale gemeenschap. Je bent geen klant maar oogstgenoot en je betaalt jouw oogstaandeel een seizoen vooruit.

Omdat de Meerpolder gedeeltelijk tot het grondgebied van Zoetermeer behoort kan de gemeente op het terrein van ruimtelijke ordening zijn regionale verantwoordelijkheid nemen door samen met de andere gemeenten en boeren een natuur-gestuurd voedselsysteem te ondersteunen en de nodige aanpassingen in regelgeving realiseren.

Daarnaast kan de fysieke afstand tot de boeren worden verkleind door een aantal bruggetjes tussen de Meerweg en de wijk de Leyens, waardoor de stadsmensen makkelijker het leven van een boer kunnen ervaren. Ook een kerkepad door de polder kan daaraan bijdragen.

Zowel in de Nieuwe Driemanspolder (Geuzegroen^{xxxii}) als in het Bentwoud^{xxxiii} is er een voedselbos: een door mensen ontworpen ecologisch sterk systeem gericht op voedselproductie. Het is een optimale vorm van natuurinclusieve landbouw. De bomen, stuiken en planten staan in verschillende groeilagen met een enorme biodiversiteit. Het bos biedt een fijn leefklimaat voor bijen, vlinders en heel veel andere dieren. En je kunt uit het voedselbos natuurlijk van alles oogsten: fruit, noten, bessen, groenten, kruiden, zaden, bloemen enz. Er is bijna het hele jaar door wel iets eetbaars te vinden.

Zoals door DRIFT is aangegeven ondervinden zij ook barrières in hun bijdrage aan de voedseltransitie: Banken willen best voedselbossen ondersteunen, maar hebben zelf geen richtlijnen hoe je die kunt financieren.

De gemeente kan in ieder geval hun voortbestaan bevorderen door hun fysieke zichtbaarheid te vergroten.

Bijzonder zijn De Groene Ontmoeting^{xxxiiii} en de Wilde kruidenwandeling^{xxxv} met Winny Koelé. Met hun duurzame kringlopen en wandelingen verbinden zij mensen met hun omgeving.

4.2.2. Voedsel-verbindingen tussen boer naar consument

Naast directe verkoop van landbouwproducten bij een boer kan ook voedsel uit de regio worden gekocht via de Streekmarkt Zoetermeer. Ondernemers uit de regio krijgen de gelegenheid om met een specifiek streekproduct (alles wat groeit en bloeit of op ambachtelijke wijze gemaakt is) zich twee donderdagen per maand in de Dorpsstraat te presenteren om hun product aan de man te brengen^{xxxv}. Boer en Buurt^{xxxvi} en Rechtstreek^{xxxvii} zijn bedrijven waar je online voeding kunt bestellen en afhalen. Op deze manieren kies je voor vers voedsel van dichtbij, met seizoensproducten, een eerlijke prijs en een breed assortiment van groenten, fruit, vlees, vis, bier en meer.

4.2.3. Voedselverbindingen tussen stadstuinen en buurt

Hof van Seghwaert^{xxxviii}, Buurttuin Zoete Aarde^{xxxix}, Wijk tuin Noordhove^{xl} en de stadsboerderijen^{xli} Balijhoeve, het Buitenbeest en Weidemolen hebben zich al bewezen als Voedsel-verbindingen in de stad. Zij bieden de gelegenheid om in de leefomgeving de weg te vinden naar een gezond leven en een gezonde planeet. Schooltuinen, verkoop van eigen producten, onderhoud van fruitbomen door vrijwilligers, aanbieden van maaltijden en andere buurt- en wijk-activiteiten maken deze verbindingen tot parels van de stad. Het zijn voorbeelden voor andere wijken.

Stadsboerderijen bieden door de aanwezige accommodatie bovendien mogelijkheden om zich ook te manifesteren als Natuur- en Milieu-verbindingen voor de 50 scholen in de stad. Niet alleen voor de leerlingen, maar ook voor de docenten om daar een studiedag te houden en zo op praktische wijze geïnformeerd te worden. Bijvoorbeeld als basis voor Natuur- en Milieu-fietstochten door de polders.

Daarnaast zijn er diverse volks- en moestuinen waar inwoners gezamenlijk of voor zichzelf kleinschalig (vooral plantaardig) voedsel produceren. Ook huistuinen kunnen hiertoe worden gerekend, waar inwoners (vooral) uit liefde voor voedsel telen. Ze zijn sociaal en ecologisch van belang en dragen zo bij aan de gezondheid van de Zoetermeerse gemeenschap.

4.2.4. Voedselverbindingen en onderwijs

Praktijkcollege Zoetermeer heeft een eigen boerderij, waar leerlingen kennis maken en opdoen met voedselproductie. In restaurant PROef kunnen inwoners hun voedsel komen nuttigen. In Bleiswijk is het Groene Lyceum gevestigd van het Melanchton College gevestigd, dat gericht is op de groene sector. Hun betrokkenheid bij en kennis van lokaal voedsel is een potentiële bron om jongeren mee te nemen in de voedseltransitie, maar ook te betrekken bij Voedsel-verbindingen in hun buurt of wijk.

4.2.5. Veganistisch eten

Ministerie van Geluk^{xlii} is een vegan restaurant, een foodtruck en een catering dat mensen laat kennis maken met de plant-based keuken. De gemeente kan de vestigingsvoorwaarden voor 'gezond eten' eetgelegenheden rond belangrijke

publieke plekken zoals scholen en stations vereenvoudigen. Dat stimuleert de toegang gezonde en betaalbare voeding binnen loop- en fietsafstand. Cooking for Life^{xliii} geeft workshops en adviezen om een plantaardige maaltijd te bereiden. Indien dat plaats vindt bij voedselverbindingssplekken tussen stadstuinen en buurt draagt het bij aan gezond eten. Beide dragen op hun manier bij aan de voedseltransitie, met name als het gaat om de consument in de voedselketen.

4.2.6. Nieuwe wijk ENTREE

In Zoetermeer wordt een nieuwe stadswijk gebouwd. Dat biedt de mogelijkheid om de uitgangspunten van de omgekeerde piramide voor Gezonde Verstedelijking voor de ruimtelijke ordening toe te passen. Begonnen met de 'laag' die het meeste tijd nodig heeft om tot ontwikkeling te komen, de laag die het minst flexibel is: de ondergrond, natuur, water en bodem, de fysieke laag. Daar kan nu reeds mee begonnen worden. Bijvoorbeeld door het inrichten van een stadstuin dat dienst gaat doen als Voedsel-verbindingssplek. Niet alleen voor de nieuwe stadswijk, maar ook voor de omliggende stadswijken Driemanspolder en Meerzicht-Oost. In die stadstuin kunnen naast de bekende activiteiten ook bomen worden gekweekt, die bij de realisatie van de wijk (deels) hun nieuwe bestemming krijgen.

Een actief sociaal weefsel ontwikkelt zich evenmin van de ene dag op de andere. Dus is het goed om met behulp van die stadstuin te beginnen met het ontwikkelen van dat sociale weefsel voor de wijk, maar ook in samenhang met de twee andere wijken. Ontwerpend onderzoek voor het 'onderdeel' bouwen kan dat plaats vinden met ondersteuning en ter versterking van het sociale weefsel.

4.2.7. Technologische voedselinnovatie

Eerder is gewezen op de mogelijkheid dat technologische innovaties een bijdrage dienen te leveren aan een natuur-gestuurd voedselsysteem. Die technologische innovaties kunnen Zoetermeer kansen bieden als het gaat om 'Lokaal Eten' door als gemeente mee te doen met innovaties, werkgelegenheid te creëren voor eigen inwoners door bedrijven aan te trekken en/of banden aan te halen met universiteiten, hogescholen en hun studenten.

a. 'Verticale' landbouw is een technologische, innovatieve manier van voedsel produceren die kan bijdragen om voor de regio plantaardig voedsel te verbouwen. Deze landbouw onderscheidt zich door het telen van voedsel in gebouwen met behulp van kunstlicht; zowel op individueel/hobby niveau als op buurt én op grootschalig/professioneel niveau. Met een positieve ontwikkeling van de hoeveelheid duurzame energie wordt deze vorm van voedselvoorziening op middellange termijn economisch aantrekkelijk. Belangrijke voordelen zijn het beperkte grondgebruik, beperkte logistieke problemen, een alternatief voor dierlijke voeding en beperking van klimaat- en biodiversiteitsproblematiek. Het is een voorbeeld van een nieuwe, duurzame productiewijze die past in een verstedelijkt gebied als Zoetermeer e.o.

b. De gemeente kan de band met de Technische Universiteit Delft versterken door te onderzoeken of Dutch Innovation Factory op enigerlei wijze kan bijdragen aan de technologische eivitransitie. Of door de ontwikkeling van kweekvlees of voeding op basis van micro-organismen. Samenwerking tussen universitair, HBO- en MBO-onderwijs op dat terrein levert ook kennis op die aantrekkelijk kan zijn voor nieuwe bedrijven.

c. Fabrieken die kweekvlees of voeding op basis van micro-organismen hebben beperkte ruimte nodig, produceren veel gezond voedsel en beperkt de uitstoot van broeikasgassen. Andere restproducten kunnen worden gebruikt als voedsel voor die eencelligen. Voor een stedelijke omgeving als Zoetermeer biedt dat op middellange termijn mogelijkheden voor duurzame voedingszekerheid.

5. Stadsprofiel 'Lokaal Eten' in een bredere context

5.1. Principles van de Stadmakers

Stadmakers in Zoetermeer hebben het vertrekpunt voor een gezonde, ruimtelijke strategie vertaald in 8 Principles, waaraan hun bijdragen moeten voldoen. Invulling van die Principles voor een gezond voedselsysteem, leidt tot het volgende inzicht:

1. De basis op orde

Zoetermeer is een prima stad om in te wonen en heeft alle noodzakelijke voorzieningen. Er zijn echter altijd uitdagingen. Bijvoorbeeld als New Town, waar de sociale cohesie zoals tussen gemeentebestuur en samenleving, de nodige aandacht vraagt. Maar ook bredere maatschappelijke vraagstukken zoals een verzekerd, gezond voedselsysteem.

2. Mensen maken de stad

In Zoetermeer zijn vele mensen en bedrijven actief om Zoetermeer tot een stad te maken, die in ruime mate bijdraagt aan dat verzekerd, gezond voedselsysteem. Ondersteuning van overheden en een 'omgekeerde' aanpak van de ruimtelijke ordening voor de komende 15 jaar is daarbij een gewenste voorwaarde.

3. Stad en context

De kracht van (een deel van de 128.000) mensen en bedrijven met betrekking tot een gezond voedselsysteem dragen bij aan een goede relatie tussen bebouwde omgeving en polders en verdere omgeving. Vanuit ruimtelijke ordening wordt die relatie nauwelijks gezien, gegeven de getekende stad enerzijds en de beleidsthema's anderzijds in de voorbereiding op de Ruimtelijke Strategie Zoetermeer 2040. De onderzoeksrapportage 'Gezonde Verstedelijking' voor de provincie Zuid-Holland biedt een goed handvat om die relatie wel te leggen.

4. Ontwerp gezonde systemen

In het besef van de onderlinge afhankelijkheid van de ecologische, sociale en economische gezondheid (Gezondheid in drievoud) wordt in deze Bouwsteen een voorstel gedaan voor een gezonde ruimtelijke strategie voor een lokaal voedselsysteem. Door 'ontwerpend te onderzoeken' of 'omgekeerd te ontwerpen' worden maatschappelijke problemen, zoals een gezond lokaal voedselsysteem, als uitgangspunt gehanteerd voor het opstellen van een dergelijke strategie.

5. Combineer stad en natuur

Een gezond, lokaal voedselsysteem brengt samenhang aan of vult lacunes op tussen componenten van dat voedselsysteem en maakt stad en natuur tot een eenheid; zowel ecologisch, economisch, sociaal als vanuit gezondheidsperspectief.

6. Koester diversiteit

'Veerkracht' om ons aan te passen aan veranderende omstandigheden en 'diversiteit' in ecologisch, sociaal, economisch en technologisch opzicht zijn bepalende factoren voor de ontwikkeling van een dergelijk lokaal, natuur-gestuurd voedselsysteem. Door op ieder terrein die veerkracht en diversiteit te waarderen en aan te moedigen zal Zoetermeer gedijen als een stad die rijk is aan variatie.

7. Blijf innoveren

De aanpak van het maatschappelijk vraagstuk van een verzekerd en gezond voedselsysteem vergt innovatie. Daarbij behoudt de traditionele voedselvoorziening, gebaseerd op een gezonde economische en ecologische basis, zijn plaats. Technologische innovaties bieden een economisch en onderwijskundig perspectief om als lokale/regionale gemeenschap een bijdrage te leveren aan de noodzakelijke uitbreiding van voedsel voor de (wereld)bevolking.

8. Anticipeer op verandering

Op grond van toekomstige, zelf veroorzaakte of externe ontwikkelingen is flexibiliteit in een ruimtelijke strategie noodzakelijk. De omvang en onderlinge verbondenheid van diverse transitie vragen om veerkracht van gemeentebestuur (invulling van een strategisch raamwerk) en (geëigende participatie van) samenleving om de diversiteit te vertalen in bijstellingen van de strategie.

5.2. 'Lokaal Voedsel' in sociale context

Stadmakers in Zoetermeer vinden het essentieel dat de inwoners centraal staan in de Visie 2040 en de Ruimtelijke Strategie 2040, want de stad is van én voor de inwoners; het gaat om hun welzijn, hun gezondheid. Daarom is een Ruimtelijke Strategie die uitgaat van het welzijn een logische keuze. De belangrijkste 'laag' is de natuurlijke laag, de natuur die voedsel voortbrengt. De tweede laag is het sociale weefsel van mensen dat zich bezig houdt met welke ruimtes en voorzieningen dienen te worden gerealiseerd, de derde en vierde laag. Ook om als sociaal weefsel sterker te worden.

Als het gaat om lokaal voedsel hebben we het over de verschillende verbindingsplekken enerzijds en over de betrokkenheid van de inwoners zelf. Dat is de reden dat dit stadsprofiel voor een reactie wordt voorgelegd aan betrokken inwoners. In eerste instantie als het gaat om hun mening over die verbindingsplekken zelf. In tweede instantie om de waarde ervan voor de hele gemeenschap te bespreken. Dat geldt even goed voor andere stadsprofielen, omdat ze alle gericht zijn op het welzijn van de inwoners. Zeker in Zoetermeer, dat een zwakke sociale cohesie kent zoals vergelijkbare steden als Almere en Capelle aan den IJssel; steden die pas in de jaren '70 zijn ontstaan.

Dat sociale weefsel is niet alleen belangrijk voor de keuzes die in de gemeenteraad worden gemaakt bij de besluitvorming over de Ruimtelijke Strategie 2040. Het is ook na die besluitvorming van belang omdat nieuwe ontwikkelingen invloed hebben op de gemaakte keuzes. Dan is het van belang dat relevante stadsprofielen dan weer in

het sociaal weefsel worden besproken om te bespreken of en zo ja, welke aanpassingen in de Ruimtelijke Strategie 2040 noodzakelijk zijn. Ook om de sociale cohesie in de stad te versterken. Een stadsambassade is dan een structureel netwerk om daar vorm en inhoud aan te geven.

Planning opzet en vaststelling Stadsprofiel Lokaal Eten.

Op 11 juni heeft een eerste bijeenkomst over 'Lokaal Voedsel' plaats gevonden in de Pop Up Expo. Lenno Munnikes van Flevo Campus vertelde over het kennis- en actielab waarin taaie stedelijke voedselvraagstukken worden opgelost. Vraagstukken zoals de eiwittransitie ('hoe zorgen we voor een omschakeling naar een meer plantaardig dieet?'), efficiënte korte ketens en de kloof tussen producent en consument worden in concrete programma's aangepakt.

Nu ligt dit concept van het stadsprofiel 'Lokaal Voedsel' gereed voor reacties van betrokken inwoners. Tot zaterdag 17 augustus kunnen reacties worden ingediend. Die reacties zijn noodzakelijk omdat alleen met standpunten van zoveel mogelijk betrokken inwoners het stadsprofiel een gedragen en Zoetermeers document wordt. De ontvangen aanvullingen worden in dit concept opgenomen en vormen vervolgens het definitieve stadsprofiel dat op 4 september openbaar wordt gemaakt. Met eventuele reacties daarop maakt het als definitief stadsprofiel deel uit van het 'Inspiratiedocument' dat Stadmakers op 19 oktober in een openbare bijeenkomst aan de gemeenteraad aanbieden.

Als de gemeenteraad over de RSZ 2040 een besluit heeft genomen zal dit stadsprofiel dienen als vertrekpunt voor gewenste of noodzakelijke aanpassingen gericht op verdere invulling van de Visie Zoetermeer 2040.

5.4. Relatie met Hoofdlijnen Visie Zoetermeer 2040

Zoetermeer is mijn thuis

Zoetermeer is mijn thuis en brengt het positieve dat in ons huist naar boven, inwoners laten zich leiden door respect, begrip, waardering, liefde, mededogen, zorg voor de ander, compassie. Behandel de ander zoals je zelf behandeld wilt worden.

Duurzame stad tussen de parken

De groene omgeving vormt het podium voor het leven in Zoetermeer en nodigt uit voor bewegen, recreëren, ontmoeten en initiatieven uit de samenleving.

Palet van wijken en buurten

De Zoetermeerse buurten en wijken zijn in 2040 - ieder op hun eigen manier - een aangename plek om te wonen, te werken en te leven.

Doorlopende ontplooiingskansen voor inwoners van Zoetermeer

Zoetermeeders zijn in staat om mee te bewegen met de dynamiek, die de maatschappij in 2040 kenmerkt.

Stad van toegepaste innovatie

Centraal gelegen tussen de universiteitssteden Rotterdam, Delft, Den Haag en Leiden, die krachtig zijn in theorie en wetenschappelijke ontwikkelingen, is Zoetermeer de plek waar de kennis en de vernieuwing de weg naar de praktijk vindt.

Zoetermeer regiostad

In 2040 profiteert Zoetermeer van de regio en de regio profiteert van Zoetermeer. Dit raakt een keur aan onderwerpen zoals wonen, arbeidsmarkt, economie, cultuur, natuur en bereikbaarheid.

Eindnoten

- ⁱ Sitopie, naar een landschap waarin mensen en niet-mensen gedijen, blz 17, Carolyn Steel, Flevo Campus, uitgeverij van Gennep, 2022
- ⁱⁱ Visie Zoetermeer: <https://cuatro.sim-cdn.nl/zoetermeer/uploads/visie-zoetermeer-2040.pdf?cb=Y6rzn-E7>
- ⁱⁱⁱ Ruimtelijke Strategie Zoetermeer: <https://www.zoetermeer.nl/rsz>
- ^{iv} Gezonde Verstedelijking, Ontwerpend onderzoek NOVEX fase 2, provincie Zuid-Holland, 2024
- ^v Gezondheid in drievoud, Naar een voedselsysteem voor planeet, consument en boer, Wetenschappelijke Raad voor Integrale, Duurzame Landbouw en Voeding, blz. 4, 2021
- ^{vi} Proeven van Zoetermeerse Zuivel, Jan van der Velde, Historisch Genootschap Oud Soetermeer, 2010
- ^{vii} Sitopie, naar een landschap waarin mensen en niet-mensen gedijen, blz 17, Carolyn Steel, Flevo Campus, uitgeverij van Gennep, 2022
- ^{viii} Gezonde Verstedelijking, Ontwerpend onderzoek NOVEX fase 2, blz. 15, provincie Zuid-Holland, 2024
- ^{ix} <https://weblog.wur.nl/uitgelicht/tien-miljard-monden>
- ^x <https://www.wur.nl/en/show-13/voedselzekerheid-2.htm>
- ^{xi} <https://www.tudelft.nl/innovatie-impact/pioneering-tech/articles/hoe-innovatieve-eiwitten-een-revolutie-ontketenen>
- ^{xii} <https://www.wur.nl/en/show/voedselsysteem.htm>
- ^{xiii} Gezondheid in drievoud, Naar een voedselsysteem voor planeet, consument en boer, Wetenschappelijke Raad voor Integrale, Duurzame Landbouw en Voeding, blz. 4, 2021
- ^{xiv} <https://flevocampus.nl>
- ^{xv} Onderweg naar de Rechtvaardige Stad, Over nabijheid, vertrouwen, wederkerigheid en gemeenschap, Simon Franke & Wouter Veldhuis, Trancity Valiz, blz. 6, 2024
- ^{xvi} Onderweg naar de Rechtvaardige Stad, Over nabijheid, vertrouwen, wederkerigheid en gemeenschap, Simon Franke & Wouter Veldhuis, Trancity Valiz, blz. 80, 2024
- ^{xvii} Gezonde Verstedelijking, Ontwerpend onderzoek NOVEX fase 2, blz. 4, provincie Zuid-Holland, 2024
- ^{xviii} Sturing in transities, een raamwerk voor strategiebepaling, DRIFT & NSOB, 2020
- ^{xix} <https://app.nos.nl/op3/stikstof-uitgelegd/#>
- ^{xx} Onderweg naar de Rechtvaardige Stad, Over nabijheid, vertrouwen, wederkerigheid en gemeenschap, Simon Franke & Wouter Veldhuis, Trancity Valiz, blz. 80, 2024
- ^{xxi} <https://www.voedsel families.nl/over-ons>
- ^{xxii} Ontwerpend Onderzoek, tweede fase 'Toekomstverkenning Zuid-Holland 50-50, provincie Zuid Holland, 2022
- ^{xxiii} <https://www.voedsel families.nl>
- ^{xxiv} https://www.voedsel families.nl/wp-content/uploads/2024/05/VF_Rapport_veldonderzoek_Web.pdf
- ^{xxv} Voedsel Anders: Voedsel Anders Nederland
- ^{xxvi} Sitopie, naar een landschap waarin mensen en niet-mensen gedijen, blz 117, Carolyn Steel, Flevo Campus, uitgeverij van Gennep, 2022
- ^{xxvii} Zoeken naar sturing voor voedseltransitie, een dashboard, DRIFT, 2022
- ^{xxviii} Zoeken naar sturing voor voedseltransitie, een dashboard, DRIFT, 2022
- ^{xxix} Zoals: <https://www.groenhartrund.nl/rondje-meerpolder>, <https://www.onderdegrooteboom.nl>, <https://hetgeertje.nl/>
- ^{xxx} Zoeken naar sturing voor voedseltransitie, een dashboard, DRIFT, 2022
- ^{xxxi} <https://geuzegroen.nl>
- ^{xxxii} <https://voedselbosbenthuizen.nl>
- ^{xxxiii} <https://degroeneontmoeting.nl>
- ^{xxxiv}
- ^{xxxv} <https://dorpsstraatzoetermeer.nl/streekmarkt>
- ^{xxxvi} <https://www.boerenbuurt.nl>
- ^{xxxvii} <https://www.rechtstreex.nl>
- ^{xxxviii} <https://hofvanseghwaert.nl>
- ^{xxxix} <https://www.zoeteaarde.nl>
- ^{xl} <https://stichtingpiezo.nl/locaties/piezosteunpunt-seghwaert>
- ^{xli} <https://stadsboerderijen.org>
- ^{xlii} <https://www.minvangeluk.nl/>
- ^{xliii} <https://www.cookingforlife.nl>

COLOFON

Het Inspiratiedocument is de output van een serie bijeenkomsten onder de naam Atelier * Stadmakers onder leiding van Schatbewakers.

Start Ateliers oktober 2023 – feestelijke presentatie Stadsprofielen op de Meer Zoeter Meer – markt van 19 oktober 2024

De ‘kerngroep’ van de Ateliers wordt gevormd door: Arjen van der Burg, Paul Schoenmakers, Flip Bakker, Piet Hekker, Kees van der Riet, Ad ten Ham, Peter Albers, Willem Hermans en Alcuin Olthof.

In een tweede groep vormt een volgende ring om de kern: Tobias Becker Hoff, Ewoud Blom, Natalie Vinke, Simone Langeveld, Suzanne Verboon, Stef Poolman, Janneke Goossens

Vanuit de deelname zijn er o.a. verbindingen met de organisaties van:

- Historisch Genootschap Oud Zoetermeer
- DuurSamen Zoetermeer
- Proef Zoetermeer
- Schatbewakers
- InterLevensbeschouwelijk Overleg Zoetermeer (ILOZ)
- JobHulpmaatje Zoetermeer
- Architectuurpunt Zoetermeer
- Hof van Seghwaert
- Urban Art Studio
- Kunstgarage Franx

Het inspiratiedocument bestaat uit 7 werknotities en een serie van 10 presentatiepanelen;

Disclaimer:

De werkstukken zijn met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Voor onjuistheden en onvolkomenheden met betrekking op de inhoud kan Stichting Schatbewakers op geen enkele wijze verantwoordelijk of aansprakelijk gesteld worden. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend.

De werknotities zijn in een beperkte oplage fysiek verspreid. In digitale vorm zijn ze terug te vinden op onze website www.schatbewakers.nl

© Copyright Stichting Schatbewakers

cc Delen of gebruik van de inhoud volgens CC Creative Commons: CC BY-SA

Zoetermeer 2024

